

Юрій Куц, д. н. держ. упр.

Олена Сергєєва, к. н. держ. упр.

Харківський регіональний інститут Національної академії державного управління, Україна

СУЧАСНА ДЕРЖАВНА МОВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

Yuri Kuts, ScD in Public Administration

Olena Sergejeva, PhD in Public Administration

Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration of Ukraine

CONTEMPORARY STATE LANGUAGE POLICY OF UKRAINE: A EUROPEAN DIMENSION

The article analyzes the situation concerning the problems of realization of constitutional requirements of development and the use of languages in Ukraine.

The processes of russification have not yet been discontinued and are becoming more sophisticated; language rehabilitation of citizens of Ukraine is deliberately inhibited in some places; higher education has often been provided in the Russian language and the mechanisms of introducing the state language into the educational process are proceeding rather slowly; the numerous corps of civil servants, especially at the local level, are very reluctant and weak to transfer business communication into Ukrainian.

It is proved that in the sphere of domestic policy there should be every support for the state language, which is one of the symbols of statehood. Its main function is to provide a single political, economic and educational space throughout the country. The language policy of the state should be implemented on the basis of clearly developed language legislation. The state language policy of Ukraine has a sufficient set of formalized and separate goals, as well as other properties and qualities, to distinguish it into a separate type of the state policy.

Each of the languages existing in Ukraine is subject to legal regulation in the state language policy of Ukraine, as they are the subject of business, cultural, scientific and other activities. The state language of Ukraine is also an instrument of public administration that promotes the will of the people and the will of the state.

Keywords: state language policy, legal aspect of state language policy, language use, language legislation, regional languages.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток українського суспільства значною мірою визначається характером етнонаціональних процесів, що протікають у ньому. Мова народу є одним із найважливіших компонентів його комунікативності та культури. Національна мова виникає разом із утворенням етноспільноти й одночасно є засобом його спілкування, умовою ідентифікації та існування. Тому в процесі державотворення, утворення, функціонування й зміцнення національної держави мовна політика не лише слугує досягненням цієї мети, але й виступає дієвим засобом формування в суспільстві базових цінностей його існування.

За роки незалежності Україна час від часу відчуває потрясіння, пов'язані з політизацією нерозв'язаних базових культурно-цивілізаційних (зокрема мовної) проблем. Замовчування або відкладання на майбутнє їхнього всебічного обговорення не можуть бути ефективними стратегічно, хоча не рідко видаються привабливими щодо тактичних планів. Мовне питання постає одним із значущих в політичному дискурсі. Останнім часом деякі органи місцевого самоврядування сходу і півдня країни, переступивши межі своєї компетентності, винесли рішення визнати російську мову регіональною. Вони безпідставно посилаються на Європейську Хартію, недостатньо вивчивши її положення, що передбачає захист мов, яким загрожує знищення, і що абсолютно не стосується російської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При дослідженні окресленої проблеми надзвичайно корисним було ознайомлення з працями сучасних вітчизняних учених, наукові інтереси яких пов'язані з розробкою проблематики вироблення та державного регулювання мовної політики в тих чи інших вимірах. Серед них: Г. Євсєєва, Т. Ковальова, І. Лопушинський, П. Надолішний, М. Пірен, С. Римаренко та ін. Однак, більшість вказаних дослідників не ставили перед собою за мету ґрунтовно розглянути публічноуправлінську проблематику забезпечення впровадження мовної політики української держави в її європейському контексті.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування механізмів впровадження мовної політики української держави в її європейському вимірі.

Виклад основного матеріалу. Державна етнонаціональна політика в галузі мовних відносин обумовлюється етнічним складом населення, політичним режимом, внутрішніми та зовнішніми (що суттєво для України в при наявності агресії з боку Російської Федерації) загрозами, геополітичними обставинами тощо. У 1996 році в Україні була видана ґрунтовна енциклопедична праця «Мала енциклопедія етнодержавознавства», яка визначила мовну політику як «сукупність ідеологічних настанов, нормативних актів та практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мови у певному напрямі»¹. Нечіткість цього визначення очевидна. Тут відбито мету і діяльність держави, але не вказується на взаємодію суб'єктів політики, роль етноспільнот у мовному питанні.

В «Енциклопедії державного управління» (Київ, 2011 р.) О. Левченко, Т. Ковальова і І. Плотницька мовну політику пропонують визначати як сукупність ідеологічних принципів і практичних заходів щодо розв'язання мовних проблем у державі, соціумі. Особливо складна мовна політика в багатонаціональній державі, оскільки в ній слід враховувати такі чинники, як дво- або багатомовність, своєрідність національного складу і міжнаціональних відносин, роль окремих мов і їх носіїв у громадському житті².

У науковій галузі державного управління, пише Н. Попович, "мовна політика" – це демонстрація ставлення держави в особі органів державної влади до вирішення мовних проблем у конкретній країні³; це сукупність настанов, концепцій, законодавчих актів і заходів, призначених для впливу на процеси мовного життя суспільства і регулювання цих процесів, вважає Т. Ковальова⁴.

Виходячи з того, що мовна політика в українській державі покликана бути частиною національної політики, віддзеркалювати її принципи і відповідати державній ідеології, І. Лопушинський визначає її як складову етнонаціональної політики, спрямованої на утвердження, розвиток і повсюдне функціонування української мови як державної в Україні, належне забезпечення мовних прав національних і регіональних спільнот задля консолідації суспільства⁵.

О. Трибушний визначає мовну політику як таку, що відповідає потребам населення країни, як титульній нації, так і національним меншинам⁶.

Державна мовна політика, пише Ю. Чередник, – це діяльність держави і суспільства, спрямована на вирішення проблем у сфері мовних відносин за погодженням інтересів різних мовних груп⁷.

¹ Римаренко, Ю.І. (ред.) (1996). *Мала енциклопедія етнодержавознавства*. Київ: Довіра, Генеза.

² Ковбасюк, Ю. В., Князев, В. М., Розпутенко, І. В. (ред.) (2011). *Енциклопедія державного управління: у 8 томах*. Київ: НАДУ, 1, 364-365.

³ Попович, Н. (2011). Розвиток мови як віддзеркалення впливової ролі держави. *Вісник Національної академії державного управління: електронне наукове фахове видання*, 2, 267-275. <<http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-2-37.pdf>> (2019, серпень, 07).

⁴ Ковальова, Т. (2008). Особливості формування категорійно-поняттєвого апарату мовної політики. *Державне будівництво: електронне наукове фахове видання*, 1, 20. <<http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-1/doc/1/20.pdf>> (2019, серпень, 17).

⁵ Лопушинський, І. П. (2008). *Формування та реалізація державної мовної політики в галузі освіти України*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеню доктора державного управління. Київ: Національна академія державного управління при Президенті України.

⁶ Трибушний, О. (1997). Мовна політика в Україні – проблеми і пріоритети. *Віче*, 9, 98-107.

⁷ Чередник, Ю. М. (2011). *Модернізація державної мовної політики в Україні: теоретико-методологічний аспект*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеню кандидата наук з державного управління. Дніпропетровськ: Дніпропетровський регіональний інститут державного управління.

На нашу думку, у вищеназваних дефініціях відсутня участь головних суб'єктів мовної політики – етноспільнот у державотворенні і тому мовну політику слід розглядати як діяльність суб'єктів етнополітики (держави, етносів, політичних партій та ін.) у виявленні, узгодженні та задоволенні мовних інтересів і потреб етноспільнот та титульної нації у країні. Тут проглядаються суб'єкти етнополітики як рівноправні партнери при виробленні та реалізації лінгвополітики на засадах демократії. Там, де взаємодія суб'єктів етнополітики в мовних питаннях відсутня, де панує диктат одного із суб'єктів, там мовна політика носить тоталітарно-панівний характер однієї з мов.

Статтею 10 Конституції України чітко визначено, що державною мовою в Україні є українська мова¹. Концепцією державної мовної політики, схваленою Указом Президента України від 15 лютого 2010 року № 161/2010² декларується, що мовна політика посідає чільне місце в системі державних пріоритетів, оскільки її стратегічним завданням є забезпечення неухильного додержання конституційних гарантій щодо всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, вільного розвитку, використання і захисту мов національних меншин та задоволення мовних потреб громадян України³.

Українська мова, констатується в Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», виконує функції мови міжетнічного спілкування, є гарантією захисту прав людини для кожного українського громадянина незалежно від його етнічного походження, а також є фактором єдності і національної безпеки України⁴.

У багатьох країнах більша частина мовного законодавства – це визначення форми, яку повинна мати мова. Ця політика може бути досить різноманітною. У слаборозвинених країнах і серед деяких груп корінного населення в розвинутих країнах основним завданням мовної політики, яка проводиться державою, є розвиток писемної мови й поширення письменності серед тих, хто говорить цією мовою.

Інша мета держави у сфері мовної політики – очищення мови. У деяких випадках – це спроба повернутися до якоїсь уявної початкової мови, очищуючи сучасну мову від запозичених слів і виразів. Прикладом цього є “гоніння” на слова іноземного походження в німецькій мові за часів нацистів і безперервну боротьбу проти «франглізмів» у Франції. Іноді очищення мови відбувається більш інтенсивно. Наприклад, у Туреччині за часів Ататюрка була зроблена спроба спростити і модернізувати турецьку мову. Старіші лінгвістичні одиниці, запозичені з оттоманської, турецької, перської (або фарсі) й арабської мов, були замінені тюркськими словами, а персько-арабський алфавіт було змінено на латиницю⁵. Подібна ситуація складається зараз і з українською мовою. Відбувається заміна деяких слів російського походження на українські слова й вислови.

Іноді мовне законодавство спрямоване на відновлення або омолодження мови, яка історично заскніла або вимирає, як наприклад, простежується в спробах поширення використання кельтських мов в Ірландії, Шотландії, Уельсі, Корнуолі і Бретані. Успіх відродження кельтської мови в різних країнах багато в чому залежить від того, наскільки вони підтримуються політичними силами, як в Ірландії, де кельтська мова стала символом національного відродження, або в Уельсі, де місцева влада захищає її використання. Проте, навіть у країнах і регіонах із сильною державною підтримкою, тільки менша частка населення реально говорить кельтською мовою⁶.

Зразком підтримки мовним законодавством статусу вимираючих мов є використання державної влади для заохочення вжитку ортодоксальних мов. Так, статус івриту було змінено з ортодоксальної мови на офіційну для повсякденного застосування в Ізраїлі. Класична арабська

¹ Конституція України 1996 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/254к/96-вр>> (2019, серпень, 17).

² Указ про Концепцію державної мовної політики 2010 (Президент України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161/2010>> (2019, серпень, 17).

³ Указ про Концепцію державної мовної політики 2010 (Президент України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161/2010>> (2019, серпень, 17).

⁴ Закон про забезпечення функціонування української мови як державної 2019 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>> (2019, серпень, 17).

⁵ Lewis, G. (2002). *The Turkish Language Reform: A Catastrophic Success*. Oxford University Press, 190.

⁶ Extra, G., Gorter, D. (eds) (2001). *The Other Languages of Europe*. Clevedon and Toronto: Multilingual Matters, 457.

мова використовується для зміцнення релігійної самосвідомості мусульман. Після отримання незалежності Індією санскрит було проголошено однією з її офіційних мов і певний час вона навіть пропонувалася як засіб радіо і телемовлення¹.

Державна мовна політика може бути умовно поділена на декілька складових: (1) мовне законодавство або визначення відповідної форми, яку повинна мати конкретна мова; (2) реальна політика або відповідна класифікація конкретних мов і (3) політика щодо іноземних мов, яка стосується їх ролі та оволодіння ними поза межами країни або регіону. Концептуально ці сфери різні, але на практиці вони можуть перетинатися. Джошуа Фішман детально описує, як взаємодіють мовне законодавство і реальна мовна політика держави. Іноземна і внутрішня мовна політика переплітаються в таких питаннях, як статус транскордонних (прикордонних) мов етнічних груп, таких, як шведська у Фінляндії, німецька в Італії або французька у Швейцарії².

Доволі часто науковці, досліджуючи генезис етнонаціонального поступу спираються на поняття "Велика традиція" Дж. Фішмана³, яка припускає наявність набору культурних ознак – права, уряду, релігії, історії, і які, в свою чергу, сприяють інтеграції громадян держави в згуртовану масу за назвою нація, де основним засобом самовираження виступає офіційна мова.

На основі вибору з боку еліти держави типу мовної політики Дж. Фішман виділяє три напрями: «А», «В» і «С».

Тип «А» – спостерігається в тому випадку, коли еліта доходить висновку про відсутність "Великої традиції", на яку можна опиратися з метою об'єднання нації, і тоді в якості офіційної мови ухвалюється мова колишніх правителів, при цьому обирається курс на будівництво екзогlossної (багатомовної) держави, цим самим визнається більш бажаним "досягнення оперативної ефективності", тобто "державності", а не етнічної автентичності, тобто "націоналізму". Такий тип мовної політики можливий лише в багатоплемінних/полінаціональних державах, які відрізняються великою мовною різноманітністю. Але таке рішення веде до важливих наслідків. Еліта може виявитися в надзвичайних обставинах нездатною до безпосереднього спілкування з великою масою народу, особливо в іншомовних регіонах. В галузі освіти неминуче підкреслюється важливість державної мови на шкоду місцевим мовам, які фактично є рідними для місцевого населення. Рушійним фактором оволодіння державною мовою стає можливість одержання добре оплачуваних посад і переходу до стану еліти, однак при пробудженні почуття національної самосвідомості в різних етнічних групах, особливо при компактному проживанні, конфлікти на мовному ґрунті є багатогорігдними або й неминучими.

Мовна політика типу «В», протилежна типу «А», вибирається в тому випадку, якщо еліта або основна частина народу доходить висновку, що дійсно є "Велика традиція" разом з відповідною мовою. Вибір цього типу вирішення мовних проблем можливий при значній соціально-культурній і, найчастіше, політичній єдності; при цьому мовна політика може орієнтуватися одночасно на обидві мети – "націоналізм" і "державність". У цьому випадку можуть виникнути ендогlossні (мономовні) держави, які можуть бути доволі успішними, оскільки національна офіційна або державна мова, будучи автохтонною і прийнятною для абсолютної більшості населення, буде сприяти як цілям націоналізму, ще тісніше поєднуючи вже об'єднане в культурному відношенні суспільство, так і цілям "державності", продовжуючи функціонувати в якості "lingva franca". Чисті приклади такої політики зустрічаються в Японії, Португалії, Польщі й ін.

Якщо політика типу «А» виникає з переконання у відсутності "Великої традиції", а типу «В» – з переконання в її наявності, то політика типу «С» є результатом того, що наявні дві або декілька "Великих традицій", що конкурують між собою, кожна зі своєю соціальною, релігійною або географічною основою і мовною традицією. Основною проблемою подібних ситуацій стає проблема збалансування потреб загального націоналізму (тобто "державності") з націоналізмом регіональним або груповим, а також проблема ефективності загальнонаціональної системи з існуючими місцевими політичними системами. Якщо держава проводить таку політику, неминуче з'являються еліти, що суперничають, відстоюють протилежні інтереси й, якщо вони незадоволені існуючим положенням, вони можуть уживати заходів до відділення свого регіону від державного утворення,

¹ Fishman, J. A., García, O. (2010). *Handbook of Language & Ethnic Identity*. Oxford University Press, 450.

² Fishman, J. A. (2002). *Can Threatened Languages Be Saved? Reversing Language Shift*. Clevedon and Toronto: Multilingual Matters, 485.

³ Fishman, J. A., García, O. (2010). *Handbook of Language & Ethnic Identity*. Oxford University Press, 450.

в яке вони по тим чи іншим причинам входять, щоб створити свою власну державу або "возз'єднатися зі своєю історичною батьківщиною" (приклад Косово). Мовна політика в таких випадках повинна в силу необхідності розподілятися між цілями "націоналізму" і "державності". Регіональним, релігійним, етнічним, мовним і соціальним підгрупам у державі має бути наданий певний ступінь автономії, однак не за рахунок національної єдності. Має бути сформований центральний уряд, що володіє дієвими засобами загальнонаціональної комунікації, однак не на шкоду регіональним адміністраціям і мовам.

При виборі типу мовної політики необхідно враховувати внутрішні та зовнішні загрози, коли її використовують як фактори впливу на державну політику в цілому та внутрішню політичну ситуацію. Так, надання на Конгресі зарубіжних російських співвітчизників у 2001 р. концепції «Русского мира», де «думають і розмовляють російською» статусу державної політики¹, створило ідеологічне підґрунтя для військової агресії Російської держави відносно низки країн, анексії територій, України зокрема.

Як суттєва частка національної ідеї і закріплена як державна мова виступає важливим чинником консолідації суспільства, формування політичної нації, ідентифікації всіх громадян в як політичну спільноту. Вона також стає ознакою приналежності людини до певного територіального, економічного, інформаційного та ін. простору держави, навіть певних союзів країн. Засобом мови відбувається ідентифікація людей різних національностей у політичну систему, націю чи народ. Піднесена до рівня державної мова, якою творяться закони, стає пріоритетною в усіх сферах суспільного життя, державного управління. Вона виконує представницьку роль на міждержавному рівні країни, її певних органів. Небезпідставно Б.Гаврилишин доводить, що значна кількість країн досягла прогресу завдяки тому, що вони були «культурно, мовно однорідні», і це полегшувало управління народним господарством. Важко керувати державою, яка полікультурно і багатомовно різноманітна. «Радянський Союз розпався з багатьох причин, але не останню роль у його розвалі зіграли культурна, етнічна і мовна неоднорідність»². На сьогодні спадкоємцем СРСР є Російська Федерація з багатьма складовими Радянського Союзу, у тому числі і перспективою розпаду, адже «культурна, релігійна, етнічна і мовна неоднорідність» в даній країні досить яскраво виражені.

Тому пріоритетом державної мовної політики України є утвердження і розвиток української мови – визначального чинника і головної ознаки ідентичності української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення, дала офіційну назву державі і є базовим системоутворюючим складником української державності, – констатується в Концепції державної мовної політики України³.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Як підсумок вищесказаному зазначимо, що аналіз мовної ситуації свідчить про зростання напруги навколо проблем реалізації конституційних вимог щодо розвитку й застосування мов в Україні. Головна причина занепокоєння – вкрай повільне впровадження української мови як державної в усі сфери суспільного життя, особливо у зросійщених регіонах Лівобережжя і Півдня, а саме:

- процеси русифікації ще не припинені та набувають витончених форм;
- мовна реабілітація громадян України подекуди свідомо гальмується, а будь-яке розширення сфери вжитку української мови кваліфікується як витіснення російської, збуджуючи постановку питання про необхідність прийняття радикальних заходів щодо захисту останньої;
- зрусифіковано вищу освіту і механізми впровадження державної мови в навчально-виховний процес проходять досить-таки повільно;
- дуже неохоче і кволо переходить до українського ділового мовлення численний корпус державних службовців, особливо на місцевому рівні. Рідко можна почути українське слово у таких галузях як спорт, підприємництво, кредитно-фінансова сфера та сфера послуг тощо.

Тож у сфері внутрішньої політики має бути всіляка підтримка державної мови. Державна мова є одним із символів державності врівень з гербом, стягом і гімном країни. Основна її функція – забезпечення єдиного політичного, економічного та освітнього простору на території всієї країни.

¹ Топалова, С. (2015). «Русский мир» та радянський комуністичний міф: нова форма при незмінності змісту. *European political and law discourse*, 2, 2, 114-120.

² Гаврилишин, В. (1997). Нерівнобедрений трикутник, або ідея слов'янського союзу. *Віче*, 5, 132-138.

³ Указ про Концепцію державної мовної політики 2010 (Президент України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161/2010>> (2019, серпень, 17).

Нормальне функціонування мови як державної гарантує нормальне функціонування армії, судових органів, органів державної, регіональної та міської влади.

Мовна політика держави має здійснюватися на базі чітко розробленого мовного законодавства, у формуванні якого повинні брати участь не тільки урядовці, юристи, але й науковці, мовознавці та літературознавці. Державна мовна політика України має достатній набір формалізованих і відокремлених цілей, а також інших властивостей та якостей, щоб виділити її в окремий тип державної політики.

Кожна з мов, які існують в Україні, є об'єктом правового регулювання в державній мовній політиці України, оскільки вони є об'єктом ділової, культурної, наукової та інших видів діяльності. Державна мова України також є інструментом державного управління, що слугує для виявлення волі народу і волі держави.

References:

1. Havrylyshyn, V. (1997). Nerivnobedrenyy trykutnyk, abo ideya slovyanskoho soyuzu [The isosceles triangle, or the idea of the Slavic Union]. *Viche* [Viche], no. 5, 132-138. [in Ukrainian].
2. *Zakon pro zabezpechennya funktsionuvannya ukrayinskoyi movy yak derzhavnoyi 2019* [Law on Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as State] (Verkhovna Rada Ukrayiny) [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>> (2019, August, 17). [in Ukrainian].
3. Kovalova, T. (2008). Osoblyvosti formuvannya katehoriyno-ponyattyevoho aparatu movnoyi polityky [Features of formation of categorical and conceptual apparatus of language policy]. *Derzhavne budivnytstvo: elektronne naukove fakhove vydannya* [State building: an electronic scientific professional publication], no. 1, 20. <<http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2008-1/doc/1/20.pdf>> (2019, August, 17). [in Ukrainian].
4. Kovbasyuk, Y. V., Knyazyev, V. M., Rozputenko, I. V. (ed.) (2011). *Entsyklopediya derzhavnoho upravlinnya: u 8 tomakh* [Encyclopedia of Public Administration: in 8 volumes]. Kyiv: NADU, 1. [in Ukrainian].
5. *Konstytutsiya Ukrayiny 1996* [Constitution of Ukraine] (Verkhovna Rada Ukrayiny) [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/254k/96-вр>> (2019, August, 17). [in Ukrainian].
6. Lopushynskyy, I. P. (2008). *Formuvannya ta realizatsiya derzhavnoyi movnoyi polityky v haluzi osvity Ukrayiny: avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovooho stupenyu doktora derzhavnoho upravlinnya* [Formation and realization of the state language policy in the field of education of Ukraine: abstract of the dissertation for the degree of Doctor of Public Administration]. Kyiv: National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. [in Ukrainian].
7. Popovych, N. (2011). Rozvytok movy yak viddzerkalennya vplyvovoyi roli derzhavy [Language development as a reflection of the influential role of the state]. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya: elektronne naukove fakhove vydannya* [Bulletin of the National Academy of Public Administration: an electronic scientific professional publication], no. 2, 267-275. <<http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-2-37.pdf>> (2019, August, 07). [in Ukrainian].
8. Rymarenko, U. I. (ed.) (1996). *Mala entsyklopediya etnoderzhavoznavstva* [Small Encyclopedia of Ethnic Studies]. Kyiv: Dovira, Heneza.
9. Topalova, S. (2015). «Russkyy myr» ta radyanskyi komunistychnyy mif: nova forma pry nezminnosti zmistu [The Russian World and the Soviet Communist Myth: A New Form with the Continuity of Content]. *European political and law discourse*, vol. 2, iss. 2, 114-120. [in Ukrainian].
10. Trybushnyy, O. (1997). *Movna polityka v Ukrayini – problemy i priorityty* [Language policy in Ukraine – problems and priorities]. *Viche* [Viche], no. 9, 98-107. [in Ukrainian].
11. *Ukaz pro Kontseptsiyu derzhavnoyi movnoyi polityky 2010* [Decree on the Concept of State Language Policy] (Prezydent Ukrayiny) [President of Ukraine]. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161/2010>> (2019, August, 17). [in Ukrainian].
12. Cherednyk, U. M. (2011). *Modernizatsiya derzhavnoyi movnoyi polityky v Ukrayini: teoretyko-metodolohichnyy aspekt: avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovooho stupenyu kandydata nauk z derzhavnoho upravlinnya* [Modernization of State Language Policy in Ukraine: Theoretical and Methodological Aspect: Abstract of the Thesis for the Candidate of Science Degree in Public Administration]. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Administration. [in Ukrainian].
13. Extra, G., Gorter, D. (eds) (2001). *The Other Languages of Europe*. Clevedon and Toronto: Multilingual Matters. [in English].
14. Fishman, J. A. (2002). *Can Threatened Languages Be Saved? Reversing Language Shift*. Clevedon and Toronto: Multilingual Matters. [in English].
15. Fishman, J. A., Garcia, O. (2010). *Handbook of Language & Ethnic Identity*. Oxford University Press. [in English].
16. Lewis, G. (2002). *The Turkish Language Reform: A Catastrophic Success*. Oxford University Press. [in English].